

*Dorota Korenik**

REFLEKSJA NA TEMAT SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI BANKU KOMERCYJNEGO

WSTĘP

Spółeczna odpowiedzialność instytucji bankowych (finansowych) jest jednym z najważniejszych zagadnień we współczesnej gospodarce światowej, a także na poziomie poszczególnych gospodarek narodowych. Globalny kryzys finansowy unacznił, jak bardzo społeczeństwu potrzebne są banki jednocześnie bezpieczne ekonomicznie (w sensie: nie narażające na powstanie kosztów społecznych wskutek ich nierozsądnego działania) i wspierające rozwój zrównoważonej realnej gospodarki. Natomiast nie są potrzebne takie banki, lub banki w ogóle, jeżeli ich działalność miałaby prowadzić do nierozważnej alokacji pieniądza, z pominięciem rzeczywistych potrzeb gospodarki realnej, wzmaganie zjawiska „finansowania finansów” i, w konsekwencji, do silnego zagrożenia powstaniem kosztów społecznych oraz pogłębienia negatywnych procesów, jak wykluczenie finansowe/społeczne, dysproporcje w rozwoju przestrzennym gospodarki i społecznym.

Niniejszy artykuł jest wyrazem własnych dociekań i przemyśleń opartych na przeglądzie literatury przedmiotu w zakresie CSR i pośrednictwa finansowego¹, analizach empirycznych w zakresie CSR prowadzonych przez różne organizacje.

* Profesor zwyczajny dr hab. inż. Dorota Korenik pracuje w Katedrze Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu,.

¹ W znakomitym stopniu rozważania na ten temat zostały przedstawione w autorskiej monografii pt. *Odpowiedzialność banku komercyjnego. Próba syntezy*, wyd. Difin, Warszawa 2009.

W żadnym razie autorka nie przyznaje sobie prawa do niepodważalności swej wypowiedzi. Artykuł ma raczej skłonić do szerszej debaty naukowej i publicznej, w tym w środowisku bankowym, nad znaczeniem CSR instytucji kredytowych (i szerzej – przedsiębiorstw finansowych i niefinansowych) w budowaniu bezpiecznego sektora finansowego, bezpiecznego obrotu pieniężnego w gospodarce. Jest to refleksja prowadzona w przeświadczeniu, że tylko społecznie odpowiedzialna działalność (działania i zachowania) instytucji kredytowych jest prawdziwym gwarantem ekonomicznego i długotrwałego bezpieczeństwa sektora bankowego oraz jego klientów. Przyjęto, że problem społecznie odpowiedzialnej działalności nie jest raczej problemem banków spółdzielczych, ale głównie banków komercyjnych (bankowych spółek akcyjnych). W sektorze bankowości spółdzielczej społeczna odpowiedzialność banków nie jest niczym nowym, ponieważ od początku jest częścią filozofii i działania oraz codziennej praktyki gospodarczej.

Sygnalizowaną wyżej refleksję można by przeprowadzić w różnych kierunkach. W tym opracowaniu zostanie ona skupiona wokół dwóch głównych myśli:

- ❖ banki społecznie odpowiedzialne, których działalność wpisuje się w ideę CSR (*corporate social responsibility*), to banki jednocześnie prodochodowe, bezpieczne ekonomicznie i autentycznie potrzebne dla gospodarki realnej,
- ❖ uwarunkowania działalności banków, szczególnie z okresu przed globalnym kryzysem finansowym, nie sprzyjały wykształceniu się prawdziwie społecznie odpowiedzialnego sektora bankowych spółek akcyjnych.

1. REASUMPCJA STANU WIEDZY TEORETYCZNEJ O SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI BIZNESU BANKOWEGO

Podstawą dla społecznej odpowiedzialności banku jest tzw. służebna rola banku w gospodarce rynkowej. Banki stanowią platformę umożliwiającą sprawne krążenie siły nabywczej w gospodarce poprzez oferowanie szeregu usług, z wykorzystaniem instrumentów finansowych. Funkcje usługowe polegają na pomaganiu jednostkom niefinansowym w sterowaniu ich strumieniami pieniężnymi, czyli w sprawnym prowadzeniu gospodarki finansowej, umożliwiającym realizowanie zadań przez jednostki gospodarujące. Dlatego rola służebna banków opiera się na pomaganiu w krążeniu siły nabywczej przy możliwie niskich kosztach transakcyjnych, tj. kosztach związanych z procesem wymiany dóbr w gospodarce. Istotny jest tu związek banków z realną sferą gospodarki rynkowej – jego jakość, zakres, skala i siła. Przede wszystkim jednak chodzi w nim o sposób, w jaki banki spełniają swą funkcję służebną.

Sposób ten nie jest raz na zawsze dany, podlega ewolucji i pozostaje pod wpływem zmieniającego się otoczenia techniczno-technologicznego, prawno-politycznego, socjokulturowego, ekonomicznego. Zmianom podlega też wiedza teoretyczna, mająca być pomocna bankom w prawidłowym (tj. zgodnym ze zmieniającymi się

oczekiwaniami gospodarki/społeczeństwa) pojmowaniu swej funkcji służebnej. Na gruncie teoretycznym tę funkcję banki mogą dokładniej zrozumieć przez pryzmat teorii pośrednictwa finansowego i głoszonych w jej ramach paradygmatów, takich jak: paradygmat kosztów transakcyjnych, paradygmat niepełnej informacji, paradygmat pokazujący szczególne znaczenie banku w radzeniu sobie z ryzykiem występującym w gospodarce. O ile jeszcze do niedawna uważano, że funkcję służebną bank spełnia, jeżeli może uzasadnić swe istnienie działaniem respektującym dwa pierwsze, czyli tradycyjne paradygmaty, to obecnie jest to niewystarczające – trzeba by udowodnić jeszcze swe działanie przez pryzmat krystalizującego się nowego, trzeciego paradygmatu. Jest to jeden z powodów, dla których problematyczna staje się sprawa ustalenia kompletu ról szczegółowych, z jakimi należy wiązać społeczną odpowiedzialność banku, a w jego ramach także pożądaných sposobów ich realizacji. Katalog ról szczegółowych obecnie obejmuje w ramach paradygmatu:

- ❖ pierwszego – bank jako instytucja dokonująca jakościowej transformacji aktywów; dostawca płynności; instytucja angażująca się w długoterminowe relacje ze swoimi klientami,
- ❖ drugiego – bank jako producent informacji; umocowany kontroler; umocowany renegotjator; dobry reorganizator,
- ❖ trzeciego – bank w roli instytucji pozwalającej łagodzić ryzyko rynkowe wynikające z cyklu koniunkturalnego; instytucja zarządzająca ryzykiem na zlecenie.

Dopóki nie zostanie w pełni ukształtowany paradygmat trzeci, katalog ról szczegółowych pozostanie otwarty. Oprócz tego nieprzesądzone są sposoby wypełniania ról szczegółowych, które by uznano za społecznie akceptowane. Pozostaje to w związku z lansowanymi różnymi drogami rozwoju współczesnej bankowości, w kierunku bankowości opartej na tradycyjnych funkcjach usługowych (kredytowych, depozytowych, płatniczo-rozliczeniowych) albo postbankowości, w której powiązanie banku z bankowością opartą na wymienionych funkcjach usługowych nie jest przesądzone (istotne). Wydaje się, że dopóki nie nastąpi rozwiązanie problemu różnych dróg rozwojowych bankowości oraz ich znaczenia dla utrzymania stabilności finansowej banku/sektora oraz wspierania rozwoju gospodarki realnej, trudno będzie banki badać i oceniać pod względem ich społecznej odpowiedzialności.

Wydawałoby się też, że utożsamienie banku społecznie odpowiedzialnego z bankiem finansowo bezpiecznym i potrzebnym gospodarce realnej jest bezsporne. Tymczasem skrupulatny przegląd myśli ekonomicznej i powstałych na jej gruncie teorii ekonomicznych, które w gruncie rzeczy kształtują praktykę gospodarowania w przedsiębiorstwach (finansowych i niefinansowych), nie daje podstaw do jednoznacznego potwierdzenia słuszności sądu. Niejednomyślność w naukach ekonomicznych wyraża się w szerokim przedziale, od poglądu skrajnego na temat społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa jako ideowo obcego pojęcia w gospodarce rynkowej do pojęcia istotnego w mikroekonomii bankowej. Oznacza to, że w ujęciu teoretycznym można określić wiele grup modeli społecznej odpo-

wiedzialności przedsiębiorstwa finansowego (i w ogóle przedsiębiorstwa), w tym wewnątrznie niejednorodnych. Można wyróżnić trzy grupy modeli, począwszy od pierwszej, w której społeczna odpowiedzialność sprowadza się tylko do zobowiązania się do realizowania funkcji mikroekonomicznej, dotyczącej osiągania jak największych poziomów zysku i bogactwa dla właścicieli, poprzez drugą, w której funkcja mikroekonomiczna ma być realizowana z uwzględnieniem wymagań dotyczących działania niesprzecznie z prawem, sprawiedliwego traktowania pracowników i uczciwego klientów oraz kontrahentów, aż do takiej, w której cele mikroekonomiczne mają być zintegrowane z celami społecznymi (pojmowanymi szerzej niż w modelach z grupy drugiej). Poglądy poszczególnych banków na temat swej roli służebnej i powiązanej z nią odpowiedzialności społecznej mogą się różnić, pozostając pod wpływem, uznawanych za słuszne lub niesłuszne, rozmaitych poglądów naukowych w różnych kwestiach z zakresu ekonomii i etyki. Poglądy te można uporządkować i przedstawić jako dwa przeciwstawne sobie podejścia, technokratyczne (tradycyjne) i społeczne (nowe), do spraw na temat biznesu i odpowiedzialności społecznej biznesu, czyli:

- ❖ Występują dwa poglądy na temat funkcji, jakie ma do spełnienia przedsiębiorstwo komercyjne – funkcje ekonomiczne (w podejściu technokratycznym) *versus* funkcje społeczne i ekonomiczne (w podejściu społecznym):

Podejście technokratyczne:

1. Przedsiębiorstwo to organizacja *stricte* ekonomiczna, mająca do spełnienia funkcje ekonomiczne.
2. Przedsiębiorstwo powinno być odpowiedzialne tylko w stosunku do własnych udziałowców. Społeczna odpowiedzialność w biznesie to nic innego jak przysparzanie udziałowcom możliwie największego zysku.
3. Przeznaczanie części wypracowanego dochodu na cele społeczne niepotrzebnie zwiększa koszty działania przedsiębiorstwa i osłabia je w walce konkurencyjnej.

Podejście społeczne:

1. Przedsiębiorstwo to organizacja nie tylko ekonomiczna, ale także tworząca relacje społeczne.
2. Przedsiębiorstwo powinno być odpowiedzialne nie tylko w stosunku do własnych udziałowców, ale we wszystkich swoich relacjach z ludźmi, w odniesieniu do środowiska naturalnego i całej planety.
3. Relacje społeczne muszą być pozytywne i trwałe, bo one są podstawą sukcesu finansowego, rynkowego.

- ❖ Oferowane są dwa podstawowe modele przedsiębiorstwa komercyjnego – finansowy (zasobowy) (w podejściu technokratycznym) *versus* społeczny (w podejściu społecznym):

Podejście technokratyczne:

1. Przedsiębiorstwo to zbiór zasobów dostarczanych przez jego właścicieli.
2. Stąd koncepcja celów przedsiębiorstwa odwołuje się do maksymalizacji zysku (wg tradycyjnej teorii mikroekonomii) lub do maksymalizacji dochodu dla właścicieli (akcjonariuszy) (wg nowoczesnej teorii ekonomii i związanej z nią teorii zarządzania wartością, opartej na koncepcji SHV).

Podejście społeczne:

1. Przedsiębiorstwo istnieje dzięki kontraktowi (umowie publicznej) między nim i społeczeństwem. Istotą kontraktu jest brak konfliktu między odpowiedzialnością wobec społeczeństwa i efektywnym wykorzystaniem zasobów znajdujących się w dyspozycji przedsiębiorstwa, w celu osiągnięcia zysku i tworzenia wartości przedsiębiorstwa.

- ❖ Występują dwa paradygmaty dotyczące racjonalności (efektywności) gospodarowania – paradygmat ekonomii normatywnej (w podejściu technokratycznym) *versus* paradygmat społecznej ekonomii gospodarki rynkowej (w podejściu społecznym):

Podejście technokratyczne:

1. Utożsamia się racjonalność w gospodarowaniu z (techniczną) efektywnością ekonomiczną. Kryteria racjonalności mają charakter *stricte* ekonomiczny.
2. ROE w bankach to zwykle centralny parametr oceny i sterowania; podstawowy cel banku, w odniesieniu do całości przedsiębiorstwa jak i jego poszczególnych obszarów działalności. ROE sprawia, że bank działa racjonalnie poprzez kierowanie zdobytego kapitału do miejsc efektywniejszych zastosowań. W ten sposób bank najlepiej przyczynia się do obniżenia kosztów transakcyjnych w gospodarce.
3. Jednocześnie wysoki ROE to wyraz sprawnego funkcjonowania banku jako pośrednika finansowego na rynku konkurującym o inwestorów kapitału, a więc wyraz prawdziwej odpowiedzialności społecznej (zwanej też makroekonomiczną).

Podejście społeczne:

1. Racjonalność ekonomiczna nie jest równoznaczna z racjonalnością gospodarowania. Racjonalne gospodarowanie wiąże się z „efektywnością–racjonalnością”, obejmującą systematyczne podnoszenie efektywności ekonomicznej i doskonalenie jakości życia społeczeństwa. Kryteria racjonalności mają charakter ekonomiczny, etyczny/moralny, ekologiczny.
2. Efektywność–racjonalność łączy i integruje w sobie trzy obszary efektywności: mikroekonomiczną efektywność, ekologiczną racjonalność i społeczną zasadność (akceptację).
3. Prawdziwym źródłem wiarygodności banku, jako determinanty jego przetrwania i rozwoju, jest uzyskanie akceptacji społecznej, nawet gdy w przeszłości wyniki banku były słabsze ze względu na czynione

Podejście technokratyczne cd:

4. Źródłem wiarygodności banku jako determinanty jego przetrwania i rozwoju są *de facto* minione wyniki (np. ROE, który nie ujmuje kwestii czasu przyszłego). Dlatego w sprawach wiarygodności sensowne jest odwołanie się do czasu minionego czy przemijającego, czyli do rzeczywistości, która nie musi się powtórzyć wobec wysokiej turbulencji rzeczywistości ekonomicznej.
 5. Kwestia spójności banku i bankowości ma znaczenie drugorzędne. Otwarta jest natomiast perspektywa rozwijania działalności w kierunku postbankowej (niekoniecznie mającej ścisły i główny związek z obsługą realnej sfery gospodarki). Kryterium rozstrzygającym o kierunkach zastosowania kapitału ma być efektywność ekonomiczna (ewentualnie też uwzględniająca ograniczenia o charakterze moralnym, o ile nie zaszkodzi to spełnieniu kryteriów ekonomicznych, np. wysokiego ROE).
- ❖ Znane są dwa odmienne poglądy w etyce biznesu na temat tego, czy postawy moralne nie odnoszą się (w podejściu technokratycznym) czy odnoszą się do przedsiębiorstwa (w podejściu społecznym):

Podejście technokratyczne:

1. Istnieje etyka indywidualna (osobista). Moralność postępowania w biznesie dotyczy tylko pojedynczych pracowników.
2. W odniesieniu do biznesu jedyny standard etyczny to przestrzeganie prawa. Nie ma możliwości pogodzenia wymagań etycznych (sprowadzających się do norm: uczciwości w sprawach związanych z jakością sprzedawanych

Podejście społeczne cd:

- inwestycje o charakterze społecznym, ekologicznym. Akceptacja (poparcie) wynika z dostrzeżenia, że bank opiera się na perspektywnym ujmowaniu świata: klienta, gospodarki, społeczeństwa, dochodów i ryzyka bankowego.
4. Kwestia spójności banku i bankowości ma znaczenie pierwszorzędne. Bank ma prowadzić działalność, u której podstaw leży idea „banku dla społeczeństwa”, zakładająca spójność banku i bankowości oraz wykorzystanie potencjału bankowości z pożytkiem dla wszystkich grup interesariuszy banku.

Podejście społeczne:

1. Istnieje etyka indywidualna (osobista) i przedsiębiorstwa.
2. Standardów etycznych w biznesie jest więcej niż przestrzeganie prawa. Etyczne postępowanie przedsiębiorstwa stanowi jego aktywa, buduje zaufanie klientów, ufność inwestorów i dumę pracowników.

Podejście technokratyczne cd:

- towarów, usług, dbałości o cele społeczne oraz unikania dyskryminacji rasowej, narodowej czy religijnej w polityce zatrudnieniowej) z konkurencyjnym charakterem wolnego rynku.
3. Przedsiębiorstwa (banki) nie mogą kierować się względami etycznymi, bo brakuje im jakichkolwiek szczególnych kompetencji i szczególnego tytułu, nawet jeśli by wynikały one z otrzymanych przywilejów od państwa chroniących ich działalność.
 4. Wraz z ewoluującym poglądem na temat celu przedsiębiorstwa (wartość przedsiębiorstwa) możliwa jest modyfikacja poglądu w sprawach etyki w biznesie – może wykształcić się etos moralności, ale tylko na potrzeby maksymalizacji dochodu dla akcjonariuszy. Etyka biznesu to nowa, skuteczna metoda walki konkurencyjnej, pozwalająca zwiększać zyski w sytuacji, kiedy walczące ze sobą podmioty osiągnęły podobny poziom technologiczny i organizacyjny.

Podejście społeczne cd:

3. Nieuwzględnienie wszystkich wymienionych standardów zagraża bankowi oraz naraża długoterminowy interes właścicieli banku.

W zależności od poglądów wyznawanych w banku, kształtujących podejście do przyjmowanej przez bank odpowiedzialności społecznej, można różnorodność stosunku do tej odpowiedzialności spuentować następująco: dla niektórych banków społeczna odpowiedzialność biznesu to nierealny wymysł, sprzeczny z zasadami gospodarki kapitalistycznej, dla innych to moda, na fali której można poprzez działania o charakterze społecznym, ale wybiórcze lub pozorne, przypodobać się opinii publicznej, a dla jeszcze innych społeczna odpowiedzialność biznesu to sprawa realna. W konsekwencji banki mogą obecnie znaleźć się na różnych poziomach społecznej odpowiedzialności. Przyjmując, że najwyższy poziom to CSR, możliwe są poziomy (w kolejności od najniższego do najwyższego):

- ❖ odpowiedzialności negatywnej (restrykcyjnej) – czyli sprowadzającej się do odpowiedzialności wymuszonej przez prawo, w sytuacji gdy zostały podjęte i udowodnione działania sprzeczne z prawem;
- ❖ odpowiedzialności mieszanej – czyli negatywnej z elementami odpowiedzialności mającej na względzie dobro zależne od banku; dotyczy on odpowiedzialności

wymuszonej przez społeczeństwo, w taki sposób, że bank poczuwa się do powinności realizowania tych oczekiwań pracowników i klientów oraz kontrahentów, które mają zabezpieczenie prawne;

- ❖ odpowiedzialności pozytywnej – czyli dobrowolnie podejmowanej, w zgodzie z ideą CSR.

Wielość i zróżnicowanie poglądów w naukach ekonomicznych nie ułatwiało dotąd wielu bankom podejmowania wysiłków wdrożenia koncepcji CSR, dziś uważanych za słuszne w świetle doświadczeń z globalnym kryzysem finansowym. Obecnie zarówno środowisko nauki, jak i na szczęblu UE, zgodnie już głosi potrzebę ukierunkowania sektora bankowego na działanie według koncepcji CSR.

Zgodnie z ideą CSR organizacje biznesowe są integralną częścią systemu społecznego i powinny kształtować swoje relacje ze wszystkimi ważnymi grupami interesu. Są nie tylko częścią systemu ekonomicznego, w którym mają do spełnienia funkcję komercyjną, której istotą jest zaspokojenie interesów ekonomicznych właścicieli, przy jednoczesnym działaniu na rzecz przetrwania banku poprzez rozwój. Bank jako organizacja społeczna oddziałuje na otoczenie społeczne w ten sposób, że zatrudnia pracowników z tego otoczenia, sprzedaje produkty klientom i podejmuje wielorakie działania na rzecz społeczności lokalnych i szerszych kręgów społeczeństwa. Poprzez owe oddziaływanie, w trakcie wypełniania funkcji komercyjnej, ma też służyć gospodarce i społeczeństwu najlepiej jak to możliwe.

Od banków komercyjnych wymaga się pełnienia funkcji służebnej oraz bycia odpowiedzialnym społecznie w warunkach globalizacji i gospodarki wysokiego ryzyka. Banki muszą zadbać, aby w wysoce turbulentnym otoczeniu same nie stały się stroną poszkodowaną (np. wskutek błędnych decyzji kredytowych, złego zaangażowania w inne instrumenty finansowe etc., stymulowanych pazernością na zysk), z drugiej jednak strony powinny wносить wkład pozytywny w budowanie dobrobytu społeczno-gospodarczego, dbając o swoich klientów i zapewniając im uzyskiwanie korzyści, pomimo niesprzyjających warunków zewnętrznych. Przywołując wypowiedź z 2010 r. K. Szwaba, prezesa Światowego Forum Ekonomicznego w Davos, „banki muszą zademonstrować ludziom, że są integralną częścią społeczeństwa [...], że rządzą się [...] nieuderzaniem w godność człowieka i niezagrażaniem ludzkiej egzystencji, i pomagają w szukaniu praktycznych rozwiązań globalnych problemów”. Rodzi to przed nimi konieczność szukania środków i sposobów na ograniczenie bądź uniknięcie takich zagrożeń ludzkości, jak: ryzyko popadnięcia w biedę, ryzyko wykluczenia, ryzyko finansowe, ryzyko związane z pracą, ryzyko drenażu ekologicznego środowiska. Bycie odpowiedzialnym społecznie i oddziaływanie na innych poprzez przypisane bankom funkcje – opisane jako funkcje makroekonomiczne oraz funkcje (role) przedstawione za pomocą paradygmatów pośrednictwa finansowego – aby ci stawali się odpowiedzialni, jest właśnie istotą roli służebnej banku. Można nawet postawić tezę, że odpowiedzialność społeczna jest niczym innym jak prawidłowym wykonywaniem przez banki przypisanych im funkcji.

Rezultaty relacji banku z różnymi grupami interesu, w postaci wkładu do poprawy jakości życia, powinny być dostrzegane w kilku obszarach. Do obszarów głównych zalicza się: prawa człowieka, warunki pracy, równość i różnorodność, ochronę konsumenta, wpływ na środowisko naturalne i zdrowie, rozwój ekonomiczny, etyczne zachowania biznesowe, wpływy polityczne oraz rolę przedsiębiorstw (własnych oraz klientów) w sferach konfliktów. Na bankach, jako kreatorach wzrostu społeczno-gospodarczego, niemożliwego lub osłabionego przy niezachowaniu przez nie wymagań dotyczących bezpieczeństwa finansowego, spoczywa odpowiedzialność za dbałość o zachowanie praw człowieka. Rozumie się przez to, że w odniesieniu do pracowników banków powinna zostać zachowana samodzielność i poszanowanie godności osobistej. W odniesieniu do obsługiwanych gospodarstw domowych i przedsiębiorców bank nie powinien ograniczać klienta tylko do roli konsumenta produktów bankowych. Respektowanie przez bank praw człowieka stanowi o jego stosunku do pozostałych obszarów odpowiedzialności, w gruncie rzeczy do swego wkładu w rozwiązywanie fundamentalnych problemów społeczno-ekonomicznych.

Nie jest już kwestią sporną, czy społecznie odpowiedzialne działania banków przyczyniają się do wzrostu ich wartości. Wydaje się nawet, że w obecnych czasach koncentrowanie się tylko na aspektach ekonomicznych prowadzonej działalności nie zapewni bankom silnej pozycji konkurencyjnej ani potencjału dla przetrwania w sytuacjach zapaści w sektorze finansowym (w trudnych czasach poparcia przez społeczność, w których funkcjonuje). Problemem jest jednak, jak ideę społecznie odpowiedzialnego biznesu przekształcić w rzeczywistość. Banki, także te startujące z niższego poziomu społecznej odpowiedzialności, stoją przed dylematem, jak można wspierać cele społeczne i integrować je z gospodarką rynkową, ale bez uszczerbku dla swego bezpieczeństwa finansowego. „Cele, dotychczas rozbieżne próbuje się pogodzić, np. orientację na zysk oraz solidarność, normy ostrożnościowe i socjalną ochronę konsumenta”².

2. W KIERUNKU BUDOWY BEZPIECZNEGO SEKTORA BANKÓW KOMERCYJNYCH, OPARTEGO NA IDEI CSR

Prawdziwe zaszczepienie idei CSR do banków, jako godzącej interesy czysto komercyjne (dotyczące zysku) z interesem ogólnospołecznym, jest możliwe przy wysiłku wszystkich grup interesu. W odniesieniu do polskiej rzeczywistości bankowej w różnych opracowaniach o charakterze pragmatycznym wprost już wyartykułowano środki zaradcze oraz kierunki zmian, których adresatami są banki. Wszystkie one skupione są wokół stworzenia stabilnej platformy współpracy pomię-

² W. Szpringer, *Spoleczna odpowiedzialność banków. Między ochroną konsumenta a ostoną socjalną*, Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2009, s. 108.

dzy partnerami z sektora finansowego i realnego (podmiotów realnej gospodarki). Stanowiłaby ona zmaterializowany wyraz CSR w instytucjach bankowych. Przede wszystkim uważa się, że warunkiem zaistnienia takiej platformy jest oparcie sprzedaży produktów finansowych na prawdziwych wartościach ważnych dla klientów banków. Do szczególnie istotnych wartości w tym zakresie zalicza się³: pełne i prawdziwe informowanie (nie sprowadzające się do oględnego i wymuszonego przepisem prawnym wyjaśnienia oraz uzyskania podpisu klienta o zapoznaniu się z informacją) o skutkach wykorzystania produktów finansowych, pokazanie i oszacowanie rzeczywistego ryzyka transakcji, poinformowanie o ocenie standingu finansowego klienta oraz o wielkościach docelowych w tym zakresie, zrównoważone przedstawienie pozytywów i negatywów różnych operacji finansowych, ale w szczególności przedstawienie klientom rzetelnych gwarancji, że banki nie narażą ich na straty wynikające z zastosowania oferowanych przez nie instrumentów finansowych. Respektowanie takich wartości może równocześnie stanowić wymóg dla wysokiego ratingu banku – narzędzia identyfikującego i oceniającego bank pod kątem społecznej odpowiedzialności – CSR. Dla ukształtowania i urzeczywistnienia się modelu CSR na najwyższym poziomie konieczne jest bowiem wywieranie przez otoczenie zewnętrzne (tzw. siły konkurencji) świadomej ustawicznej presji i podejmowanie wobec banków działań skłaniających je do zmiany reguł gry w sektorze. Rating banku to tylko jedna z wielu możliwych form oddziaływania otoczenia zewnętrznego na zmianę reguł gry w sektorze w kierunku respektowania wartości ekonomii społecznej, jak autentyczna przydatność banku dla społeczeństwa i bezpieczeństwo banku oparte na fundamencie realnej przydatności banku dla społeczeństwa. Lista form tak ukierunkowanego oddziaływania pozostaje otwarta, stanowi też wyzwanie głównie dla środowiska teoretyków, regulatorów działania banków, praktyków bankowych, instytucji opiniodawczych. Jest ona potrzebna dla stworzenia prawdziwych fundamentów bezpiecznego banku, czyli w powiązaniu z ideą CSR, a do tego muszą jednak wystąpić tzw. pozytywne uwarunkowania, określane także jako determinanty społecznej obliczalności instytucji finansowych.

3. DETERMINANTY SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI BANKÓW

Determinanty te stanowią węższą i bardziej praktyczną część zagadnienia społecznej odpowiedzialności banków. Dopelnieniem części praktycznej powinna być część teoretyczna, obie tworzące spójną całość. Ta druga część wymaga *de facto* upórządkowania i rozwinięcia, aby mogła lepiej wspomagać rozwój części praktycznej.

³ Por. *Společna odpowiedzialność instytucji finansowych*, M. Bąk, P. Kulawczuk (red.), IBnDiPP, Warszawa 2009, s. 5–6.

Dla uproszczenia ograniczono się w tym opracowaniu do determinant społecznej obliczalności, czyli uwarunkowań prowadzących do określonego kształtowania się społecznej odpowiedzialności banków. Wyodrębnić można determinanty negatywne i pozytywne. Determinanty negatywne to uwarunkowania, które prowadzą do obniżania standardów społecznej obliczalności instytucji finansowych (bankowych), natomiast pozytywne podwyższają społeczną obliczalność tych instytucji. Występują także determinanty, które – na obecnym poziomie rozwoju wiedzy naukowej, nie w pełni jeszcze ugruntowanych podstaw teoretycznych społecznej odpowiedzialności biznesu bankowego – trudno jednoznacznie określić jako negatywne lub pozytywne. W szczególności dotyczy to podstawowej determinanty, tj. oczekiwań publiczności (opinii publicznej wyrażonej w badaniach społecznych) dotyczących zakresu odpowiedzialności banków wobec społeczeństwa. Przykładem na to dostarczyło badanie przeprowadzone wśród społeczeństwa szwajcarskiego⁴. Społeczna odpowiedzialność banków obejmuje wiele zagadnień, którymi żywo interesują się społeczeństwa. Z badań ankietowych przeprowadzonych w Szwajcarii wynika, że oczekuje się, by banki w ramach CSR zwalczały pranie brudnych pieniędzy (82% odpowiedzi), postępowały *fair* ze swoimi pracownikami (78%) i zwracały uwagę na zagadnienia dotyczące ochrony środowiska (64%). Mniejsze znaczenie dla społeczeństwa szwajcarskiego ma inwestowanie przez banki w produkty przyjazne środowisku naturalnemu, przyczynianie się banków do ograniczania ubóstwa na świecie i większego poszanowania praw człowieka. Zdaniem respondentów, banki w największym stopniu powinny postępować odpowiedzialnie wobec klientów (66% odpowiedzi), pracowników (62%) i akcjonariuszy (51%), zaś mniejszą wagę Szwajcarzy przywiązują do odpowiedzialności banków wobec społeczeństwa jako takiego (33%). Ta ostatnia kwestia jest mało przejrzysta, niejednoznaczna dla społeczeństwa, wskazuje na potrzebę naukowego rozstrzygnięcia granic odpowiedzialności społecznej banków w świecie poddanemu wpływom procesów globalizacyjnych.

4. NEGATYWNE DETERMINANTY SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI BANKÓW W REALIACH POLSKICH

Jako determinanty negatywne można zaliczyć takie uwarunkowania, jak:

1. Dominujący w krajach wysoko rozwiniętych i rozwijających się paradygmat dążenia do bogactwa materialnego, który zewnętrznie wyraża się w konsumpcjonizmie, powstaniu i umacnianiu się społeczeństwa konsumpcyjnego, zanikaniu motywów hamujących (w sektorze przedsiębiorstw komercyjnych prymat zysku, a wśród ludności presji na bogacenie się materialne, bez oglądania się na wartości moralne).

⁴ *Erwartungen der Schweizer Bevoelkerung an Banken*, Swiss CSR Monitor 2006.

2. Traktowanie pieniądza jako elementu gospodarki, w konsekwencji wykorzystywanie go głównie jako środka do „robienia pieniędzy” (pieniądz w roli towaru mającego wartość wewnętrzną), a nie środka ułatwiającego rozliczenia transakcji gospodarczych.

W bankowości opartej na procencie trudno sobie wyobrazić powrót do pierwotnego znaczenia pieniądza jako jego roli najważniejszej, tak jak to uznaje się niezmiennie jako jedyną słuszną w finansach islamskich (nie traktuje się pieniądza jako towaru samego w sobie). Problem ten jest tym większy, że powiązany z „niezakotwiczeniem” współczesnego pieniądza w jakimś uznanym przedmiocie mającym wartość użytkową, takim jak kiedyś było np. złoto – to przyczynia się do zaniku hamulców przed działaniami spekulacyjnymi (ataki na tzw. bezpieczne waluty) w celu osiągnięcia szybkiego zysku, a wśród inwestorów szukających „bezpiecznej przystani” dla swoich inwestycji rodzi niepewność co do potencjału waluty uważanej za bezpieczną. Dodatkowo w UE problem ten został wzmocniony, gdy ujawniła się wadliwość systemu bezpieczeństwa waluty w UE – wprawdzie w czasie ostatniego, globalnego kryzysu finansowego euro było walutą silną (utrzymującą się jako druga waluta rezerwowa świata), to mówiono o „kryzysie euro”. System ten pod wpływem obrania przez rynki finansowe za cel najsłabszego ogniwa strefy euro, ukazał się jako wadliwy konstrukcyjnie (w obszarze definiowanym niepocholebnie jako PIGS pojawił się zarodek choroby całej strefy euro, m.in. z uwagi na zaangażowanie europejskich banków w papiery skarbowe zagrożonych krajów). Banki, tkwiąc w środowisku, w którym pieniądz „robi pieniądz”, w warunkach kruchego systemu walutowo-finansowego, a jednocześnie operując pod presją zysku praktycznie we wszelkich segmentach rynku finansowego, skupione są bardziej na poszukiwaniu, wykorzystywaniu czy oferowaniu takich instrumentów finansowych, które dają szansę na szybsze i większe zyski niż instrumenty klasyczne, jak kredyt i depozyt bankowy (zjawisko odchodzenia od klasycznej bankowości do „finansowania finansów”). Jednocześnie angażowanie się banków w takie potencjalnie wysoko zyskowe instrumenty mogło wiązać się z podejmowaniem moralnego hazardu (jak to się ujawniło w przypadkach zaangażowań niektórych banków, m.in. francuskich, w papiery skarbowe zagrożonych krajów europejskich).

3. Nieprofesjonalne (wskazane przez IBnDiPP) praktyki legislacyjne władz publicznych oraz postawa NBP jako banku stojącego na uboczu wobec zadań państwa.
4. System bodźców stosowany przez instytucje sfery regulacyjnej wobec banków, u podstaw których legły doktryny związane z traktowaniem banków/sektora bankowego jako „dobra społeczne”, a w domyśle – którego koszt utrzymania musi ponieść społeczeństwo, wyrażone w:
 - a. nadaniu bankom (instytucjom kredytowym) wielu przywilejów państwowych (do których zalicza się prawo do zabezpieczenia wierzytelności, potrącenie bankowe, ulgi i zwolnienie z opłat sądowych, urzędową moc dokumentów

- bankowych, hipotekę bankową, bankowe tytuły egzekucyjne, ogólne warunki umów i regulaminy), ale bez rozliczania ich z wniesionego wkładu na rzecz wzrostu/rozwoju realnej gospodarki, okupionego przez społeczeństwo przywilejami bankowymi;
- b. panującym wśród „dużych lub ważnych” banków przeświadczeniu o istnieniu dla nich dodatkowej ochrony oraz otwartej drogi do ulegania pokusie nadużycia (prowadzenia przez banki nierozsądnej polityki), poprzez: system gwarantowania depozytów, występowanie banku centralnego w roli pożyczkodawcy ostatniej instancji, zakorzenione w sferze regulatorów doktryny *too big to fail* oraz *too important to fail*. Słuszność takiego przeświadczenia została dowiedziona w czasach globalnego kryzysu finansowego, skoro polityki banków centralnych (głównie FED i Bank Anglii) okazały się pobłażliwe (elastyczne i liberalne podejście do zasilania banków w płynność w krótkim terminie polepsza sytuację na rynku, a w długim wyrabia przekonanie wśród uczestników rynku, że bez względu na okoliczności pomoc publiczna zostanie udzielona), a także udzielono bankowym bankrutom lub bankom uważanym za zagrożone finansowego wsparcia publicznego, które zostało następnie bezproduktywnie skonsumowane w postaci wynagrodzeń dla menedżerów.
5. Błędy popełnione przez instytucje sieci bezpieczeństwa finansowego, tj.:
- a. luki w regulacjach nadzorczych, które umożliwiały podejmowanie przez banki zbyt wysokiego ryzyka – stosowana ocena adekwatności kapitałowej banków od połowy lat 90. XX wieku prowadziła do tego, że wiele banków było w stanie udowodnić nadzorcom i innym uczestnikom rynku posiadanie odpowiedniego zabezpieczenia ryzyka kapitałami. W czasie kryzysu okazało się jednak, że niektóre z nich nie są w stanie pokryć strat ekonomicznego kapitału, rzeczywiste ryzyko jest większe niż szacowane przez modele na potrzeby wyliczenia adekwatności kapitałowej, niektóre banki doświadczają ponadproporcjonalnych strat z powodu zbyt wysokiego lewarowania się;
- b. spóźnione działania interwencyjne ze strony nadzorców w połączeniu z nadmiernym optymizmem ich i innych uczestników rynku – dla nadzorców najtrudniejsza jest szybka identyfikacja zagrożeń dla bezpieczeństwa sektora finansowego.
6. Mało skuteczna rola dobrych praktyk i standardów kwalifikacyjnych dla pracowników instytucji finansowych, szczególnie gdy muszą pracować pod silną presją wyników sprzedaży (wykonania tzw. planów sprzedażowych).
7. Stymulacyjna rola niektórych ekonomistów instytucji finansowych w zakresie kształtowania opinii publicznej, zgodnie z interesami grup lobbujących.
8. Przyzwolenie na agresję prawną niektórych instytucji finansowych wobec swoich klientów oraz wykorzystywanie luk w prawie w celu zapewnienia wyższego zysku (zgodnie z poglądem „co niezabronione, to dozwolone”).

5. POZYTYWNE DETERMINANTY SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI BANKÓW W REALIACH POLSKICH

Za determinanty pozytywne można uznać takie uwarunkowania, jak:

1. Wysokie wymagania w zakresie uczciwości tworzone przez polski system edukacyjny, środowisko rodzinne i religię⁵.
Ocenia się⁶, że polski system edukacyjny i system wychowawczy skutecznie dostarczają do sektora instytucji finansowych nowy kapitał ludzki o wysokich wartościach moralnych (uczciwość, prawdomówność, pomoc innym, zaangażowanie).
2. Rozpoczęty proces zmian w funkcjonowaniu sieci bezpieczeństwa finansowego oraz naprawiania wcześniej popełnionych błędów, w tym⁷:
 - a. odbudowa roli Komisji Nadzoru Finansowego jako organu władzy państwowej rzeczywiście stojącego na straży interesów obywateli;
 - b. rozpoczęcie przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego i Unię Europejską prac nad standardem Bazylea III (w UE – CRD II, III, IV); celem jest wprowadzenie bardziej restrykcyjnych zasad oceny ryzyka portfela handlowego, poprawa jakości kapitałów własnych, by wzmocnić znaczenie tych elementów, z których można bezpośrednio pokrywać straty, a także wymaganie od banków utrzymywania dwóch buforów kapitałowych (*capital conservation buffer, capital countercyclical buffer*), aby zwiększyć odporność banków na załamania na rynku finansowym. Dodatkowo ocena bezpieczeństwa banków ma być uzupełniona o wskaźnik dźwigni i wskaźniki płynności;
 - c. dostrzeganie potrzeby dopracowania dobrych praktyk w zakresie rzetelnej oceny zdolności kredytowej klientów banków (rekomendacja T i rekomendacje S);
 - d. instytucjonalne wyróżnienie, po doświadczeniach z ostatniego kryzysu finansowego jesienią 2010 r., sektorowego nadzoru mikroostrożnościowego (na szczęblu UE) i makroostrożnościowego, który ma być wypełniany przez Europejską Radę ds. Ryzyka Systemowego przy Europejskim Banku Centralnym;
 - e. wprowadzenie rozwiązań związanych z bankowymi funduszami naprawczymi – w maju 2010 r. Komisja Europejska wydała komunikat dotyczący bankowych funduszy naprawczych – był to sygnał, że celem tych funduszy nie jest ratowanie banków za wszelką cenę, ale spokojne wygaszanie ich

⁵ *Spółeczna odpowiedzialność...*, op. cit., s. 21.

⁶ Zob. K. Meyer, S. Estrin, *Acquistiti on Strategies in European Emerging Markets*, Palgrave Macmillan, New York 2007.

⁷ Zob. M. Iwanicz-Drozdowska, *Sieć bezpieczeństwa finansowego – powrót do korzeni?*, [w:] K. Jajuga (red.), *Finanse – nowe wyzwania teorii i praktyki. Rynek finansowy*, wyd. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2011, s. 544–546.

działalności, tym samym pokusa nadużycia powinna się zmniejszyć. W październiku 2010 r. ogłoszono komunikat [European Commission 2010b], mający stanowić podstawę dalszych prac i rozwiązań legislacyjnych zarządzania kryzysem w ujęciu ponadnarodowym;

- f. modyfikowanie systemów gwarantowania depozytów bankowych w kierunku wzmocnienia lub zbudowania potencjału finansowego instytucji gwarancyjnych, przy czym gwarancje nie powinny być, jak dotychczas, bez pokrycia (na to składa się także zwiększenie zaangażowania finansowego banków w gwarantowanie depozytów, powiązane z ustalaniem składki opartej na profilu ryzyka banku, mające się przyczyniać do zmniejszenia pokusy nadużycia).
3. Polityka społecznej odpowiedzialności biznesu poszczególnych banków. Polityki takie powstały w bankach (choć traktowane przez nie mniej lub bardziej poważnie) pod wpływem występujących różnych inicjatyw zewnętrznych dotyczących społecznej odpowiedzialności biznesu, szczególnie tych wprost adresowanych do banków (jak UNEP FI, deklaracja Colvecchio oraz inne bezpośrednio związane z rynkiem finansowym⁸). Już fakt, że w ogóle zaistniały, stwarza szansę na ich doskonalenie w kierunku autentycznej polityki opartej na idei CSR, także wykraczającej poza sferę bankowego *public relations*.
4. Zwiększone na skutek zaistniałego globalnego kryzysu finansowego naciski z zewnątrz na banki, by poważnie traktowały i realizowały ideę społecznej odpowiedzialności w swoim biznesie.

W reakcji na zaistniałą podczas kryzysu finansowego utratę zaufania do sektora finansowego, w tym bankowego, na Światowym Forum Ekonomicznym w Davos w 2009 r. podjęto próbę rozwiązania problemu. To znaczy przedstawiono wytyczne raportowania z zakresu CSR dla sektora finansowego. Powstał specjalistyczny przewodnik dla sektora usług finansowych, który zawiera jasne wytyczne dotyczące społeczeństwa i środowiska naturalnego dla menedżerów funduszy inwestycyjnych, towarzystw ubezpieczeniowych i banków tzw. korporacyjnych, które mieszczą się w standardach G3 GRI (GRI – *Global Reporting Initiative*)⁹.

W odpowiedzi na nadużycia w zachodnich bankach i kryzys finansowy z 2008 r. także powstała dyrektywa unijna CRD III regulująca m.in. sprawy wynagrodzenia banków i firm inwestycyjnych, która ma zostać implementowana do prawa kraju UE.

⁸ Szerzej na nie wskazano w przygotowywanym do druku w „Banku i Kredycie” artykule D. Korenika nt. *Spoleczna odpowiedzialność biznesu bankowego a stabilność finansowa i rozwój zrównoważony*.

⁹ Zob. też: <http://odpowiedzialnybiznes.pl> (dostęp: 12.09.2011 r.).

5. Etos rzetelnej bankowości i uczciwych instytucji finansowych z trudem odbudowywany po załamaniu zaufania publicznego do banków (instytucji finansowych).
6. Bank Przyjazny dla Przedsiębiorców – oddolny ruch na rzecz dobrej współpracy banków z klientami sektora MSP.

6. POTRZEBNE DZIAŁANIA NA RZECZ SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI BANKÓW W POLSCE

Przedstawione determinanty społecznej odpowiedzialności biznesu bankowego w Polsce wskazują na potrzebę podjęcia wielu działań. Większość z nich ma charakter dezyderatów, określonych przez środowisko nauki, a także przez instytucje pracujące na rzecz praktyki gospodarczej, w tym bankowej. Wśród nich można wyróżnić m.in. katalog opracowany przez IBnDiPP (z którym także autorka się zgadza):

- ❖ Wdrożenie uczciwych praktyk legislacyjnych – poprzez przyjęcie takich zasad prowadzenia procesu legislacyjnego, aby był on zgodny z interesami państwa, a nie grup lobbujących.
- ❖ Reformy prawa bankowego – w kierunku wyraźnego oddzielenia bankowości uniwersalnej (opartej silnie na świadczeniu typowych usług bankowych, tj. depozytowych, kredytowych, płatniczo-rozliczeniowych) od inwestycyjnej oraz wprowadzenie wysokich wymagań w zakresie odpowiedzialności dla instytucji bankowych i w ogóle różnych instytucji finansowych.
- ❖ Eliminacja z rynku nieuczciwych instytucji finansowych (nie ratowanie ich pod wpływem doktryn *too big to fail* oraz *too important to fail*), a także ograniczenie licencji dla tych, które nie są w stanie rzetelnie prowadzić działalności – poprzez wprowadzenie zasady odnawiania licencji na prowadzenie działalności bankowej (czy innej finansowej). Z przypadkami eliminowania poprzedzonego nieudanymi próbami działań naprawczych nieuczciwych instytucji łączy się ważna, nadal nie rozwiązana kwestia odpowiedzialności, szczególnie finansowej, za działania ratunkowe banków ponadnarodowych (problem podziału kosztów zarządzania kryzysem na szczeblu transgranicznym).
- ❖ Podwyższenie wymagań kwalifikacyjnych dla pracowników banków sprzedających produkty większego ryzyka – poprzez wprowadzenie obowiązków przechodzenia przez testy psychologiczne oraz pogłębione szkolenie z zakresu odpowiedzialności społecznej.
- ❖ Wyłączenie z uniwersalnej działalności bankowej możliwości sprzedaży produktów dużego ryzyka (szczególnie, że są one zwykle mało przejrzyste dla klienta, a zakres odpowiedzialności banku jest niejasny, niesprawiedliwy – przerzucenie skutków negatywnych na nabywcę).

- ❖ Reglamentacja bankowości inwestycyjnej tylko do jednostek spełniających najwyższe kryteria w zakresie odpowiedzialności społecznej (CSR).
- ❖ Upowszechnienie kodeksu rzetelnych praktyk kredytowych UE.
- ❖ Przemyślenie koncepcji dobrowolności CSR w zakresie dotyczącym odpowiedzialności instytucji bankowych (i innych finansowych). IBnDiPP sugeruje, że sformułowane przez niego podstawowe cechy obliczalnych instytucji finansowych powinny być inkorporowane do zasad etyki instytucji finansowych jako element obowiązujący. Zaznaczyć jednak trzeba, że dobrowolność w zakresie wdrażania idei CSR jest problemowa. Istnieją różne przekonania, tj. że rozwiązaniem problemu mogłoby być uregulowanie prawnie CSR (jak powyżej wskazane) lub, że niewłaściwe jest kodyfikowanie uczciwych i szlachetnych zasad działania ponad niezbędne minimum, które zostało już uregulowane w postaci konieczności sporządzania rzetelnych sprawozdań finansowych, czy też konieczności dbania o środowisko naturalne – czyli wdrażanie idei CSR powinno pozostać dobrowolne, w gestii samych banków¹⁰.
- ❖ Budowa koncepcji społecznej odpowiedzialności instytucji finansowych jako wartości dla klienta, która zwiększa jego zakres korzyści i obniża poziom ryzyka. Według IBnDiPP wdrożenie przedstawionego pakietu przedsięwzięć mogłoby znacząco wpłynąć na poprawę w zakresie społecznej odpowiedzialności instytucji bankowych (i innych finansowych) w Polsce. Wydaje się, że ważnym działaniem dopełniającym tę listę powinno być wykreowanie mechanizmu społecznego opartego na CSR, który by uświadamiał zagrożenia, pomagał w ich identyfikacji oraz wyzwał inicjatywę przeciwdziałania zagrożeniom. Środowisko naukowe akcentuje, że wzajemna społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa, pracowników, klientów i kontrahentów mogłaby przyczynić się do eliminowania zagrożeń oraz niebezpiecznych zachowań na rynku. Rozwiązaniem tego problemu wydaje się proces uświadamiania i identyfikacji zagrożeń. Wprawdzie pracownicy banków potrafią dostrzec potencjalne zagrożenia, ale trudna jest komunikacja między nimi w tym zakresie wewnątrz banku oraz przeciwdziałanie zagrożeniom. Konkretnym rozwiązaniem kwestii wyzwolenia inicjatywy przeciwdziałania wydają się anonimowe „linie etyki”, które umożliwiają pracownikom informowanie przełożonych o pojawiających się problemach¹¹. Listę tę można bardziej rozszerzyć, mając na uwadze kwestie posiadanej przez banki przewagi regulacyjnej nad innymi przedsiębiorstwami finansowymi i niefinansowymi, wpływu siatki bezpieczeństwa finansowego na działalność banków oraz stosowania istniejących międzynarodowych standardów w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu.

¹⁰ *Stabilność i bezpieczeństwo systemu bankowego*, red. J. Nowakowski, T. Famulska, Difin, Warszawa 2008, s. 127.

¹¹ *Ibidem*, s. 124.

Udowodnionym źródłem przewagi regulacyjnej banków nad innymi podmiotami gospodarującymi, szczególnie niezasażonym w obliczu nadwyreżonego wizerunku banku jako instytucji godnej zaufania publicznego, społecznie odpowiedzialnego, są tzw. przywileje bankowe. A. Janiak postulował ich zniesienie jeszcze zanim nieodpowiedzialne działania wielu banków ujawniły się w warunkach kryzysu finansowego¹². Droga do odbudowania zaufania do banków wiedzie mniej przez nadawanie im publicznych przywilejów, a bardziej przez wypracowywanie własnych rozwiązań przy wykorzystaniu istniejących już standardów społecznej odpowiedzialności biznesu. Pomocne mogą być takie standardy, jak SA 8000 (*Social Accountability 8000*), ISO 26000.

Istnieje przekonanie, że umiejętne połączenie wskaźników, standardów i inicjatyw z zakresu CSR w jeden wskaźnik odzwierciedla prawdziwy stan rozwoju CSR i daje pogląd na praktyki w różnych krajach. Nawet jeżeli taki wskaźnik zostałby stworzony, to dla jego wartościowego ustalenia niezbędne jest uprzednie dokonanie pomiaru poszczególnych elementów, czyli pomiaru przestrzegania przez banki zasad społecznie odpowiedzialnego biznesu. Oznacza to również, że zapewnienie społecznej odpowiedzialności biznesu bankowego może (i powinno) przyjść nie tylko od strony wewnętrznej banku. Może się ono dokonać poprzez odpowiednie zewnętrzne regulacje dotyczące pomiaru przestrzegania zasad społecznie odpowiedzialnego biznesu oraz wyeliminowanie błędów, niedociągnięć w systemie regulacji i sieci bezpieczeństwa finansowego, które *de facto* nie skłaniały lub nie sprzyjały rozwijaniu społecznie odpowiedzialnej działalności bankowej. Jak zauważa M. Iwanicz-Drozdowska odnośnie do wspomnianego systemu, „istotne są nie tylko zmiany wprowadzane obecnie, ale przede wszystkim: stałe monitorowanie innowacji finansowych i nowych rodzajów ryzyka w celu odpowiedniego ujmowania ich w regulacjach i kontrolowania ich znaczenia, dalsze umacnianie współpracy między nadzorcami, nie tylko na szczeblu UE, ale w skali globalnej; gromadzenie danych dotyczących sektora finansowego w skali globalnej i globalnych powiązań; zwiększanie świadomości uczestników rynku w zakresie oceny ryzyka instytucji finansowych”¹³.

PODSUMOWANIE

Podsumowując całość, nasuwa się myśl, że społeczna odpowiedzialność biznesu bankowego (CSR) dotyczy wszelkich możliwych płaszczyzn działalności bankowej: ekonomicznej/finansowej, prawnej, politycznej, etycznej, humanistycznej. Widziana z perspektywy instytucji bankowej jest wielowymiarowa, uwzględniająca

¹² A. Janiak, *O przywilejach bankowych*, część III, „Prawo Bankowe” 2000, Nr 11.

¹³ M. Iwanicz-Drozdowska, *Sieć bezpieczeństwa finansowego...*, *op. cit.*, s. 547-548.

niekwestionowany wymiar mikro, ale i wywołujący kontrowersje wymiar makro. We współczesnych bankach idea CSR może mieć znaczenie jako:

- ❖ sposób na przypodobanie się opinii publicznej czy też pracownikom – wykorzystanie idei CSR następuje tylko w dziedzinie bankowego PR, służy do stwarzania wrażenia (nawet pozornego) o społecznym zaangażowaniu banku;
- ❖ metoda budowania wartości dla klienta, która zwiększa jego zakres korzyści i obniża poziom ryzyka;
- ❖ alternatywna metoda budowania wartości przedsiębiorstwa bankowego.

Kryzys finansowy ostatnich lat, w tym nieodpowiedzialne udzielanie kredytów oraz wstrzymywanie finansowania dla przedsiębiorstw, zmusił do refleksji na temat społecznej odpowiedzialności banków na całym świecie. Potrzebna jest wytrwała praca nad budową wiarygodności opartej na rzeczywistych wartościach, a nie na zabiegach PR. Te rzeczywiste wartości powinny znaleźć odzwierciedlenie w takich kategoriach jak: wartość dla klienta, wartość banku. Praktykowanie CSR jako metody budowania wartości dla klienta lub szerzej – wartości przedsiębiorstwa bankowego – wymaga jednakże spełnienia dwóch warunków:

- 1) odwrócenia tendencji traktowania banków jako narzędzi szybkiego bogacenia się właścicieli banku kosztem innych interesariuszy i ogółu społeczeństwa oraz
- 2) konieczności dążenia banków do zwiększenia przejrzystości działań oraz dokonywania rzetelnej wyceny i ceny ryzyka¹⁴.

Z kolei z perspektywy instytucji sfery regulującej pracę banków (nadzoru bankowego), CSR w bankach może mieć znaczenie jako:

- ❖ metoda zapewniania zaufania publicznego do sektora bankowego, kluczowego czynnika stabilności finansowej sektora;
- ❖ metoda zapewnienia zrównoważonego wzrostu, rozwoju gospodarki (swym zasięgiem obejmuje ona, obok zapewnienia zaufania publicznego do sektora, także wpływ bezpośredni banków na wzrost znaczenia społecznej odpowiedzialności wśród obsługiwanych podmiotów korporacyjnych).

Korzyści z CSR w biznesie bankowym są więc poważne i do uzyskania przez różne grupy interesariuszy. Im większy będzie kładziony nacisk z zewnątrz, szczególnie z otoczenia prawnoregulacyjnego, na implementowanie przez banki zasad odpowiedzialności typu CSR, tym większe są szanse, że banki będą postrzegać CSR jako metodę budowania swojej wartości i wdrażać ją w życie, co z kolei przełoży się na zwiększenie stabilności finansowej sektora oraz większy niż dotychczas wkład banków do wzrostu i zrównoważonego rozwoju.

¹⁴ D. Korenik, *O roli służebnej banków komercyjnych*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2009, s. 111.

Bibliografia

Wydawnictwa zwarte

- Erwartungen der Schweizer Bevoelkerung an Banken*, Swiss CSR Monitor 2006.
- Iwanicz-Drozdowska M., *Sieć bezpieczeństwa finansowego – powrót do korzeni?*, [w:] K. Jajuga (red.), *Finanse – nowe wyzwania teorii i praktyki. Rynek finansowy*, wyd. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2011.
- Janiak A., *O przywilejach bankowych*, część III, „Prawo Bankowe” 2000, Nr 11.
- Korenik D., *O roli służebnej banków komercyjnych*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2009.
- Korenik D., *Odpowiedzialność banku komercyjnego. Próba syntezy*, wyd. Difin, Warszawa 2009.
- Meyer K., Estrin S., *Acquistiti on Strategies in European Emerging Markets*, Palgrave Macmillan, New York 2007.
- Spoleczna odpowiedzialność instytucji finansowych*, M. Bąk, P. Kulawczuk (red.), IBnDiPP, Warszawa 2009.
- Stabilność i bezpieczeństwo systemu bankowego*, J. Nowakowski, T. Famulska (red.), Difin, Warszawa 2008.
- Szpringer W., *Spoleczna odpowiedzialność banków. Między ochroną konsumenta a ostoną socjalną*, Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2009.

Materiały internetowe

<http://odpowiedzialnybiznes.pl> (dostęp: 12.09.2011 r.).